

УДК 327 (477:497.1) “199”

ПОЗИЦІЯ УКРАЇНИ ЩОДО ВРЕГУЛЮВАННЯ ЮГОСЛАВСЬКОЇ КРИЗИ (90-ті роки ХХ ст.)

Ігор ТОДОРОВ

Донецький національний університет
вул. Університетська, 21, Донецьк, 83055
Кафедра міжнародних відносин

У статті розглядаються основні напрями зовнішньої політики України щодо політичної кризи на Балканах. Висвітлена позиція української сторони щодо діяльності міжнародних організацій і проаналізовані переговорні процеси за участю українських представників.

Ключові слова: Балкани, Югославія, Боснія і Герцеговина, Македонія, Україна, війна.

Державою життєво важливого стратегічного значення назвав Україну визначний американський державний діяч, лауреат Нобелівської премії Генрі Кіссінджер¹. Безумовно, позиція України у будь-якій міжнародній конфліктогенній ситуації має певне значення. Особливо, коли йдеться про багаторічний конфлікт на теренах колишньої Соціалістичної Федеративної Республіки Югославії. Географічна близькість, наявність чималої української етнічної меншини в новостворених південнослов'янських державах, слов'янська спорідненість, традиційні культурні та конфесійні зв'язки не могли не вплинути на інтерес України до цього регіону. В “Основних напрямках зовнішньої політики України”, затверджених ще у липні 1993 р., зазначено, що, зважаючи на необхідність підтримання військово-політичної і соціально-економічної стабільності в Центральній-Східній Європі, а також на життєво важливі національні інтереси України, в тому числі у сфері безпеки, до головних пріоритетів напряму належить розвиток тісних партнерських відносин із усіма сусідніми державами².

Розгортання югославської кризи проходило в умовах дезінтеграції і повного розпаду соціалістичної федерації. Певні аналогії можна провести з процесами ліквідації Радянського Союзу (проголошення державного суверенітету союзних республік, втрата важелів, а потім розпад єдиних правлячих комуністичних партій). Тому не випадково, що Україна з симпатією і розумінням ставилася до республік, які відокремилися від “імперського” центру. До речі, як і вони до України – 5 грудня 1991 р. Сабор Республіки Хорватія визнав державну незалежність України, Україна ж першою з країн-членів ООН 11 грудня того ж року визнала державну незалежність Хорватії. Дипломатичні

¹ Головування України в Раді Безпеки Організації Об'єднаних Націй // <http://www.mfa.gov.ua>.

² Основні напрями зовнішньої політики України. Схвалені Постановою Верховної Ради України 2 липня 1993 року // Вісник Верховної Ради України. 1993. № 37. С.939.

відносини між двома країнами встановлено 18 лютого 1992 р. У вересні 1996 р. парафровано широкомасштабний договір про дружбу та співробітництво. Між урядами обох країн укладені угоди про уникнення подвійного оподаткування та попередження податкових ухилень стосовно податків на доходи і на майно (вересень 1996 р.)³, про сприяння та взаємний захист інвестицій (грудень 1997 р.)⁴. 11 грудня 1991 р. Скупщина Республіки Словенія визнала державну незалежність України, цього ж дня Україна першою з великих європейських країн визнала державну незалежність Словенії. Дипломатичні відносини між двома країнами встановлено 10 березня 1992 р. 28 серпня 1996 р. між урядами України і Республіки Словенія укладена угода про торговельно-економічне співробітництво⁵. 23 липня 1993 р. Україна визнала державну незалежність Колишньої Югославської Республіки Македонії (КЮРМ) і 20 квітня 1995 р., обмінявшись нотами, встановила дипломатичні відносини. У березні 1998 р. була досягнута домовленість про визнання цієї держави під її конституційною назвою – Республіка Македонія. Під час візиту президента України Л.Кучми до Македонії було підписано Договір про дружбу і співробітництво та інші угоди⁶. Після створення у квітні 1992 р. Союзної республіки Югославія Україна протягом 1992–1993 рр. не визнавала її і підтримувала лише консульські відносини. Це було зумовлено передовсім санкціями, які впровадила ООН у зв'язку з втручанням СРЮ в хорватське та боснійське протистояння. Дипломатичні відносини було встановлено лише 15 квітня 1994 р. Перший серйозний договір – угоду про торгівлю та економічне співробітництво – укладено лише в серпні 1995 р.

На жаль, протягом майже десятиліття існування незалежних південнослов'янських держав і України було позначено, головним чином, участю українських миротворців у розв'язанні балканської кризи. Ця участь була започаткована миротворчою місією в Хорватії, згодом – у Боснії і Герцеговині – у складі багатонаціональних сил під прапором ООН, а потім у складі – IFOR (SFOR). Верховна Рада України, беручи до уваги звернення Генерального Секретаря ООН до Уряду України з проханням надіслати контингент Збройних Сил України для участі в операціях Миротворчих Сил Організації Об'єднаних Націй у зонах конфліктів на території колишньої Югославії, враховуючи зобов'язання України, згідно зі Статутом ООН, виконувати рішення Ради Безпеки ООН, надавати у її розпорядження збройні сили, допомогу і відповідні засоби обслуговування, необхідні для підтримки миру і безпеки, вважаючи, що участь України в забезпеченні припинення вогню в колишній Югославії відповідає інтересам підтримки миру і безпеки на Європейському континенті, виходячи зі статті 2-ї Закону України “Про Збройні Сили України”, неодноразово ухвалювала відповідні постанови⁸. Початком миротворчої діяльності збройних сил України можна вважати

³ Угода між Урядом України і Урядом Республіки Хорватія про уникнення подвійного оподаткування та попередження податкових ухилень стосовно податків на доходи і на майно // CD Законодавство України / інформаційно-справочна система (версія 5) / май 2000 г.

⁴ Угода між Урядом України та Урядом Республіки Хорватія про сприяння та взаємний захист інвестицій (Угоду ратифіковано згідно із Законом України від 10 лютого 2000 р.) // CD Законодавство України / інформаційно-справочна система (версія 5) / май 2000 г.

⁵ Угода між Урядом України та Урядом Республіки Словенія про торговельно-економічне співробітництво // CD Законодавство України / інформаційно-справочна система (версія 5) / май 2000 г.

⁶ Угода між Урядом Македонії і Урядом України про торгівлю та економічне співробітництво // CD Законодавство України / інформаційно-справочна система (версія 5) / май 2000 г.

⁷ Угода між Урядом України і Союзним Урядом Союзної Республіки Югославія про торгівлю та економічне співробітництво (Угоду ратифіковано Законом України від 1 листопада 1996 р.) // CD Законодавство України / інформаційно-справочна система (версія 5) / май 2000 г.

⁸ Постанова Верховної Ради Про участь контингенту Збройних Сил України в Миротворчих Силах Організації Об'єднаних Націй у Східній Славонії // CD Законодавство України / інформаційно-справочна система (версія 5) / май 2000 г.

4 липня 1992 р., коли видано наказ міністра оборони про формування 240-го окремого спеціального батальйону. Вже 15 липня 1992 р. оперативна група в складі 40 осіб прибула до м. Сараєво для підготовки місця розташування батальйону в казармах маршала Й.Б.Тіто, а 29 липня прибув основний склад батальйону. В лютому 1996 р. батальйон увійшов до складу французько-німецької бригади “Центр”. Протягом 1993–1997 рр. на території колишньої Югославії також здійснювали миротворчу діяльність 60-й окремих спеціальний батальйон (550 осіб), 40-та група штабних офіцерів у складі 60 осіб, 15-й окремих спеціальний вертолітний загін (11 осіб), 17-та і 8-ма окремі спеціальні вертолітні ескадрильї (відповідно 150 і 125 осіб), 70-та окрема спеціальна танкова рота (160 осіб), 64-та окрема спеціальна механізована рота (105 осіб)⁹. Під час Косівської кризи понад 40 українських спостерігачів брали участь у Верифікаційній місії ОБСЄ (жовтень 1998–березень 1999 рр.). Співробітники МВС України несуть службу в складі контингенту цивільної поліції UNMIK¹⁰.

Участь України в розв’язанні югославських проблем не обмежувалася миротворчими операціями. Українські дипломатичні зусилля під час акції НАТО навесні 1999 р. сприяли припиненню бомбардувань і введенню багатонаціональних сил KFOR. Верховна Рада України в Заяві від 19 лютого 1999 р. звернулася до Ради Безпеки ООН, парламентів і урядів усього світу зробити все можливе, аби не допустити збройного конфлікту, який може перерости у світову війну. Український парламент також закликав обидві конфліктуючі сторони розпочати мирний діалог задля збереження спокою на Балканах і у всій Європі¹¹. Але, як відомо, здоровий глузд в тому випадку не переміг.

25 березня 1999 р. за ініціативою міністра закордонних справ України Б.Тарасюка відбулась телефонна розмова з міністром закордонних справ Союзного Уряду Югославії Ж.Йовановичем. У ході розмови керівник зовнішньополітичного відомства України запропонував Ж.Йовановичу деякі ідеї щодо можливого посередництва України в питанні врегулювання конфлікту довкола Косово. Міністри погодили основні моменти наступної робочої поїздки Б.Тарасюка до Белграда. На продовження реалізації ініціативи президента України щодо посередницьких зусиль України у врегулюванні конфлікту навколо Косова (СРЮ) до Бонна прибув міністр закордонних справ України Б.Тарасюк. Під час зустрічі з міністром закордонних справ ФРН Й.Фішером Б.Тарасюк інформував німецького колегу про свої переговори з керівництвом СРЮ, що відбулися 27 березня. Після прибуття до Бонна Б.Тарасюк наголосив, що “Україна не діє за інструкціями жодної країни і не має наміру підміняти нашими зусиллями Контактну групу”. Її метою є зупинити сповзання до загальноєвропейської кризи. У неділю, 28 березня, в міністерстві закордонних справ України відбулась зустріч міністра закордонних справ Б.Тарасюка з послами і представниками посольств у Києві країн Контактної групи. Міністр поінформував їх про підсумки місії до Белграда, здійсненої напередодні за дорученням президента України Л.Кучми як ініціатора посередництва нашої держави в косовській кризі. Міністр закордонних справ України підтвердив, що Україна буде продовжувати свої посередницькі зусилля, спрямовані на припинення конфлікту і встановлення миру на Балканах. 30 березня відбулися робочі візити міністра закордонних справ України Б.Тарасюка до столиць ряду країн-членів Контактної групи з метою роз’яснення ініціативи президента України щодо врегулювання конфлікту в Косово. Протягом лише одного дня, провівши в повітрі 15 годин та подолавши понад 7 тис. кілометрів, глава зовнішньополітичного відомства

⁹ Литвин В.М. Україна на межі тисячоліть (1991–2000). Київ, 2000. С.117.

¹⁰ Литвин В. Зовнішня політика України: 1990–2000 // Віче. 2000. №12. С.20–26.

¹¹ Заява Верховної Ради України від 19 лютого 1999 року. Про вирішення проблем Косово і Метохії // CD Законодавельство України / інформаційно-справочная система (версія 5) / май 2000 г.

України відвідав Бонн, Париж і Лондон. У столицях цих держав він провів консультації зі своїми колегами Й.Фішером, Ю.Ведріном та Р.Куком. Міністрів закордонних справ Німеччини, Франції і Великої Британії поінформовано про суть пропозицій, що обговорювалися під час візиту делегації нашої держави до Белграда 27 березня. При цьому наголошувалося на тому, що в ході зустрічі з президентом С.Мілошевичем югославською стороною була висловлена зацікавленість у продовженні посередницьких зусиль України. Глави зовнішньополітичних відомств країн Контактної групи відзначили актуальність і конструктивність посередницької ініціативи українського керівництва. Зокрема, міністр закордонних справ Німеччини, яка головує в ЄС, привітав ініціативу президента України Л.Кучми і посередницьку місію глави зовнішньополітичного відомства. Ю.Ведрін під час зустрічі у Парижі з Б.Тарасюком не лише назвав правильними дії України, яка прагне створити умови для справедливого розв'язання складної ситуації довкола СРЮ, а й заявив, що й надалі заохочуватиме українські посередницькі зусилля. Зі свого боку, глава британської дипломатії Р.Кук також підтримав зусилля України, спрямовані на встановлення діалогу з Белградом. Тим паче, що члени Альянсу готові припинити силові дії в будь-який момент, як він заявив після консультацій з міністром закордонних справ України. Однак для цього потрібно, щоб в СРЮ відмовились від практики етнічних чисток проти косовських албанців та погодилися відновити переговори. Ініціативу президента Л.Кучми позитивно оцінили члени Контактної групи, зазначив Б.Тарасюк, підсумовуючи результати проведених консультацій.

На виконання доручення міністра закордонних справ України Б.Тарасюка 30 березня 1999 р. посол України в СРЮ В.Фуркало здійснив поїздку по місцях компактного проживання етнічних українців та русинів в Автономному краї Воеводина (СР Югославія). У містах Кула, Вербас та Нови Сад посол зустрівся з представниками української діаспори, зокрема, з розширеним активом Товариства української мови, літератури та культури Воеводини і Союзу русинів і українців Югославії, а також з керівництвом місцевих органів влади. Згідно з одержаною безпосередньо від етнічних українців інформацією, жертв серед української діаспори немає. Під час усіх зустрічей на адресу президента, Верховної Ради та міністра закордонних справ України висловлювалася вдячність за активну, принципову і послідовну позицію України у вирішенні кризи в СРЮ. Представники українців та русинів Югославії неодноразово наголошували, що посередницька діяльність України високо оцінюється керівництвом країни проживання. В ході візиту 27 березня в СРЮ міністр закордонних справ України Б.Тарасюк порушив питання перед югославською стороною про звільнення незаконно затриманих на Дунаї українських суден. З метою перевірки досягнутої домовленості спільно з представником "Українського Дунайського пароплавства" посол України здійснив поїздку югославською частиною ріки. За наявною інформацією, 30 березня територіальні води СРЮ залишили п'ять українських кораблів (два пасажирські та три вантажні)¹².

31 березня 1999 р. міністр закордонних справ України Б.Тарасюк мав телефонну розмову з діючим головою ОБСЄ, міністром закордонних справ Норвегії К.Воллбеком, якого було поінформовано про посередницькі зусилля України в розв'язанні косовського конфлікту, зокрема, про зустрічі міністра з керівниками зовнішньополітичних відомств ФРН, Франції та Великої Британії. Міністри обговорили питання про подальше залучення ОБСЄ до врегулювання косовської кризи. Діючий голова ОБСЄ високо оцінив посередницькі зусилля України, побажавши успіхів у диплома-

¹² Прес-реліз МЗС України. 1999 рік. № 13// <http://www.mfa.gov.ua>.

тичних кроках у цьому напрямі. Того ж дня відбулася телефонна розмова міністра закордонних справ України з міністром закордонних справ СРЮ Ж.Йовановичем, який висловився з приводу деяких пропозицій української сторони. Міністри домовились підтримувати регулярний телефонний контакт і продовжувати роботу над виробленням компромісного варіанту розв'язання кризи. Того ж дня постійний представник України при РС О.Купчишин зустрівся з Генеральним консулом СРЮ у Страсбурзі М.Секулічем на його прохання. Основною темою бесіди був збройний конфлікт на Балканах та шляхи його врегулювання. Співбесідники дали оцінку перебігу подій, що сталися протягом останніх днів. У цьому контексті постійний представник України докладно поінформував Генерального консула СРЮ про візит міністра закордонних справ України до Белграда. З свого боку, М.Секуліч дав позитивну оцінку посередницьким зусиллям президента України та глави зовнішньополітичного відомства нашої країни, спрямованим на якнайскоріший вихід з збройного конфлікту навколо Косово. Ці ж питання перебували в центрі уваги розмови постійного представника України О.Купчишина з генеральним консулом Китаю у Страсбурзі Д.Хуаном, яка відбулась 1 квітня 1999 р. на прохання китайського дипломата. О.Купчишин поінформував співбесідника про посередницьку місію міністра закордонних справ України до Белграда, а також про його візити до Німеччини, Франції і Великої Британії. Китайський дипломат відзначив конструктивність посередницької ініціативи керівництва України, а також виклав позицію Китаю у питанні косовської кризи, яка полягала в засудженні застосування Альянсом силових дій та врегулювання конфлікту через Раду Безпеки ООН.

1 квітня 1999 р. в Кремлі відбулася півторагодинна зустріч міністрів закордонних справ України і Росії – Б.Тарасюка та І.Іванова, в ході якої міністри докладно інформували один одного про зусилля своїх країн щодо врегулювання косовської кризи. І.Іванов привітав посередницьку місію свого українського колеги. Міністри вказали на необхідність невідкладного повернення до конструктивних шляхів мирного врегулювання в Косово.

Продовжувалися контакти міністра закордонних справ України Б.Тарасюка з колегами-міністрами та з послами у Києві країн Контактної групи та СРЮ з метою з'ясування позицій усіх сторін у Косовському конфлікті і подальшого просування пакету пропозицій, що ґрунтуються на ініціативі Президента України. 3 квітня такі зустрічі відбулися з послом Італії Д.Л.Бертінетто та послом Югославії Г.Дапчевичем на їхні прохання. Під час зустрічей міністр поінформував послів про результати своїх короткотермінових візитів до ФРН, Франції та Великої Британії і про зустріч з міністром закордонних справ Росії під час нещодавнього відвідання Москви. У ході бесід відбулися обміни думками щодо останніх подій у Югославії та можливих кроків, спрямованих на якнайшвидше припинення конфлікту. Того ж дня у міністерстві закордонних справ під головуванням Б.Тарасюка відбулась нарада керівництва міністерства та членів спеціальної оперативної групи, на якій було обговорено план подальших посередницьких зусиль нашої держави з метою припинення конфлікту.

Президент України Л.Кучма 4 квітня 1999 р. провів оперативну нараду з питань югославської кризи. У нараді взяли участь прем'єр-міністр України В.Пустовойтенко, міністр закордонних справ Б.Тарасюк, секретар Ради національної безпеки і оборони В.Горбулін, міністр оборони О.Кузьмук, міністр транспорту І.Данькевич. Президент України заслухав доповіді учасників наради про ситуацію в Югославії та хід реалізації його ініціативи щодо місії добрих послуг. Л.Кучма дав відповідні розпорядження, зокрема, щодо надання гуманітарної допомоги біженцям, які залишили свої домівки в Косово. 6 квітня 1999 р. міністр закордонних справ України Б.Тарасюк

мав чергову телефонну розмову з міністром закордонних справ СРЮ Ж.Йовановичем. У ході цієї розмови глава югославського зовнішньополітичного відомства поінформував Б.Тарасюка як першого закордонного колегу про готовність уряду СРЮ в односторонньому порядку припинити вогонь у краї Косово та досягти політичну домовленість з косовськими албанцями та іншими представниками, щоб укласти угоду з місцевого самоврядування і довготривалого врегулювання. Югославською стороною також висловлена готовність вжити заходів, аби створити умови для повернення біженців до Косово шляхом консультацій та співпраці з Управлінням Верховного комісара ООН у справах біженців. Міністр закордонних справ України Б.Тарасюк 7 квітня взяв участь в урочистому відправленні з міністерства України з питань надзвичайних ситуацій гуманітарної допомоги для біженців з Косово – громадян СРЮ, які знайшли тимчасовий притулок в Македонії. Виступаючи на урочистості, в якій взяли участь перший заступник міністра України з питань надзвичайних ситуацій В.Логінов та надзвичайний і повноважний посол Республіки Македонія в Україні В.Блажевський, глава зовнішньополітичного відомства України зазначив, що відправка першого траншу гуманітарної допомоги з України є свідченням великодушності українського народу і його готовності у скрутні прийти на допомогу усім, хто цього потребує.

Відповідаючи на запитання агентства “Інтерфакс” щодо реакції на заяву Генерального секретаря ООН Кофі Аннана від 9 квітня про ситуацію, яка складається на Балканах, Міністр закордонних справ України Б.Тарасюк сказав, що в Україні вітають заяву Генерального секретаря ООН Кофі Аннана. Запропоновані ним термінові дії для припинення трагедії в Косово та в регіоні загалом збігаються з основними елементами посередницької ініціативи президента України щодо врегулювання югославського конфлікту. Йдеться, зокрема, про негайне припинення повітряних ударів країн Організації Північно-Атлантичного договору по Югославії після здійснення нею низки кроків на території Косово, а саме: негайного припинення збройних дій, залякування та виселення цивільного населення; виведення армії та сил безпеки з Краю; дозволу всім біженцям та переміщеним особам безперешкодно повернутися до їх домівок; розгортання міжнародного військового контингенту з метою забезпечення умов для повернення біженців і надання гуманітарної допомоги. Дотримання цих положень, підкреслюється в заяві Генерального секретаря, перевірятиметься міжнародним співтовариством. Україна з самого початку югославського конфлікту виступала за одночасне і повне припинення вогню всіма конфліктуючими сторонами. Її пропозиції: зупинити гуманітарну катастрофу на Балканах; усім конфліктуючим сторонам негайно повернутися до столу переговорів – передані безпосередньо президенту СРЮ С.Мілошевичу 27 березня. З ними були ознайомлені і країни Контактної групи¹³.

На жаль, миротворчі зусилля української дипломатії в короткому часі не дали очікуваного результату. Однак вони не були марними і сприяли наближенню припинення бойових дій і відносній стабілізації у Косово. Президент України, беручи до уваги зобов'язання України як держави-члена Організації Об'єднаних Націй, Резолюцію Ради Безпеки ООН № 1244 (1999) від 10 червня 1999 р., вважаючи, що участь України у врегулюванні конфлікту в Косово відповідає інтересам підтримання миру і безпеки на Європейському континенті, національним інтересам держави, на підставі рішення Ради національної безпеки і оборони України прийняв рішення про направлення миротворчого персоналу з працівників органів внутрішніх справ України до

¹³ Прес-реліз МЗС України. 1999 рік. № 14 // <http://www.mfa.gov.ua>.

складу міжнародної поліції тимчасової цивільної адміністрації в рамках Місії ООН у Косово¹⁴. Кабінет Міністрів України забезпечив підготовку і направлення миротворчого персоналу¹⁵.

Участь України у розв'язанні югославської кризи активізувалася весною 2001 р., що пов'язано з головуванням України протягом березня в Раді Безпеки Організації Об'єднаних Націй.

Перший день головування України в Раді Безпеки Організації Об'єднаних Націй розпочався з двосторонніх консультацій голови Ради Безпеки, заступника міністра закордонних справ України В.Сльченка з представниками держав-членів цього органу ООН. Повну підтримку здобула пропозиція України провести у цьому місяці відкриті дебати щодо виконання рішень Самміту Ради Безпеки, який відбувся 7 вересня 2000 р. за ініціативою президента України. Було підтримано запропонований Україною план роботи, згідно з яким Рада Безпеки повинна зосередити увагу на комплексі питань щодо Іраку, ситуації в Косово (Югославія), Афганістані, врегулюванні конфліктів в Анголі, Ефіопії/Еритреї, Сьєрра-Леоне, Демократичній Республіці Конго та інших гарячих точках планети. Відповідь на спалах насильства, спровокований екстремістами на кордоні між Колишньою Югославською Республікою Македонія і Союзною Республікою Югославія, стала першим рішенням Ради Безпеки ООН під головуванням України. 2 березня представник України в ООН, посол Валерій Кучинський виголосив перед представниками світових засобів масової інформації узгоджену з державами-членами Ради Безпеки заяву з приводу останніх подій у прикордонних районах Македонії. Члени Ради Безпеки рішуче засудили нещодавні насильницькі дії, вчинені екстремістами з метою порушити стабільність і безпеку в цій державі. Члени РБ відзначили ініціативні кроки, здійснені Міжнародними миротворчими силами (KFOR) для контролю ситуації на кордоні між Косово (СРЮ) і Македонією, і закликали Місію ООН в Косово та KFOR вжити заходів, які могли б стати корисними у цьому контексті. 6 березня 2001 р. Рада Безпеки провела низку важливих засідань, присвячених питанням нинішньої ситуації на Балканському півострові. У відповідь на звернення югославської сторони відбулося спеціальне засідання РБ ООН за участю прем'єр-міністра СРЮ З.Жижича. В ході засідання обговорювалося широке коло питань, пов'язаних із нещодавнім загостренням ситуації на півдні Сербії та на кордоні Македонії. За результатами засідання голова Ради Безпеки, заступник міністра закордонних справ України В.Сльченко оприлюднив заяву, у якій сторонам конфлікту вказувалось на доцільність підтримати зусилля Місії ООН у Косово щодо побудови стабільної та багатоетнічної демократії у цьому краї, а також створити необхідні умови для проведення виборів, повернення біженців та створення належної безпеки для всього населення Косово. Члени РБ закликали до припинення всіх актів насильства у Косово, зокрема, вчинених албанськими екстремістськими угрупованнями на півдні Сербії, які становлять загрозу стабільності у всьому регіоні. Того ж дня відбулася зустріч членів Ради Безпеки з Генеральним секретарем НАТО Дж.Робертсоном, котру Дж.Робертсон назвав історичною, такою, що не мала прецедентів у минулому. Раду Безпеки було ознайомлено з планами Альянсу щодо підвищення ролі миротворчих

¹⁴ Про направлення миротворчого персоналу України до Місії ОБСЄ в Косово, Союзна Республіка Югославія. Указ Президента України від 2 жовтня 1999 року // CD Законодавство України / інформаційно-справочна система (версія 5) / май 2000 г.; Про направлення миротворчого персоналу України до Місії ОБСЄ в Косово, Союзна Республіка Югославія. Указ Президента України від 7 березня 2000 року // CD Законодавство України / інформаційно-справочна система (версія 5) / май 2000 г.

¹⁵ Про забезпечення діяльності миротворчого персоналу України у Місії ООН у справах тимчасової адміністрації в Косово, Союзна Республіка Югославія / Постанова Кабінету Міністрів України від 5 листопада 1999 р. № 2047 // CD Законодавство України / інформаційно-справочна система (версія 5) / май 2000 г.

сил KFOR у балканському регіоні. Торкаючись питання важливості участі миротворчих сил у стабілізації ситуації на Балканах, Дж.Робертсон, зокрема, відзначив вагомий внесок України у справу забезпечення миру і стабільності у цьому регіоні. Голова Ради Безпеки ООН, заступник міністра закордонних справ України В.Сльченко 7 березня зустрівся з міністром закордонних справ Македонії С.Керімом на його прохання. У ході зустрічі було обговорено загострення ситуації на кордоні Македонії і Косово (СРЮ) внаслідок нападів албанських терористів та шляхи стабілізації становища. Глава МЗС Македонії висловив вдячність Україні, яка головує в Раді Безпеки ООН, за рішучу та своєчасну підтримку в цій складній ситуації. На його думку, ухвалення, за ініціативою України, цього ж дня Заяви Голови Ради Безпеки ООН стало важливим сигналом, який продемонстрував готовність цього органу вжити рішучих заходів з метою припинення нападів бойовиків. Він підкреслив, що Україна є активним учасником сучасного політичного життя світу та впливовим чинником мирного врегулювання на Балканах, відзначив вагомий внесок нашої держави у миротворчі зусилля міжнародного співтовариства в цьому регіоні. В.Сльченко наголосив, що під головуванням України Рада Безпеки ООН приділятиме підвищену увагу підтриманню миру і безпеки в регіоні та докладе необхідних зусиль для стабілізації ситуації в прикордонних районах Македонії. Він також запевнив С.Керіма, що наша держава має намір надалі залишатися активним учасником миротворчих зусиль світової спільноти на Балканах. Того ж дня відбулося надзвичайне засідання, яке Рада Безпеки під головуванням України провела за участю міністра закордонних справ Республіки Македонія С.Керіма. Засіданню передувало звернення президента Македонії Б.Трайковскі до президента України як глави держави, що головує в Раді Безпеки, з проханням про сприяння в його скликанні. У ході засідання міністр закордонних справ Македонії представив членам Ради Безпеки план заходів своєї країни, спрямованих на врегулювання кризової ситуації на кордоні з Косово (СРЮ). У своєму виступі С.Керім відзначив зусилля України як країни-учасниці операції міжнародних сил в Косово. За підсумками засідання була ухвалена заява Голови Ради Безпеки ООН, у якій рішуче засуджувався акт насилля, вчинений збройними екстремістами з числа етнічних албанців на півночі колишньої югославської Республіки Македонія. Усі члени РБ та представники інших делегацій, які взяли участь у обговоренні, одноставно підтримали територіальну цілісність і незалежність Македонії, а також пропозиції македонської сторони щодо врегулювання ситуації¹⁶.

Україна як Голова Ради Безпеки ООН продовжувала докласти зусиль, спрямованих на врегулювання кризової ситуації на півдні Балкан. 9 березня Рада Безпеки ООН провела чергове засідання у формі неофіційних консультацій з балканської проблематики, яке стало своєрідним підсумком офіційних засідань і зустрічей, що відбулися цього тижня в РБ за участю Генерального секретаря НАТО Дж.Робертсона, прем'єр-міністра СРЮ З.Жижича та міністра закордонних справ Македонії С.Керіма. Виконувач обов'язків Постійного представника України при ООН, що головував на цих консультаціях, посол В.Кучинський на зустрічі з представниками ЗМІ заявив, що Рада Безпеки ООН і надалі триматиме під постійним контролем розвиток ситуації у цьому регіоні з метою оперативного та адекватного реагування на хід подій.

16 березня Рада Безпеки ООН під головуванням України провела відкрите офіційне засідання, присвячене становищу в Косово та навколо нього. Обговорення цього вкрай важливого для стабільності на європейському континенті питання викликало великий інтерес серед країн-членів ООН. Крім членів Ради Безпеки, свою точку

¹⁶ Головування України в Раді Безпеки Організації Об'єднаних Націй // <http://www.mfa.gov.ua>.

зору на розвиток подій на Балканах висловили представники Європейського Союзу, Албанії, Македонії та інших держав. З інформацією про останні події на Балканах та діяльність Місії ООН у Косово (МООНК) перед учасниками засідання виступив спеціальний представник Генерального секретаря ООН, глава Місії ООН у Косово Х.Хеккеруп. Виступаючи від імені України, В.Єльченко висловив занепокоєння з приводу триваючого насилля у регіоні. Він наголосив на необхідності більш активного співробітництва між урядом СРЮ та Місією ООН з метою врегулювання косівської проблеми. Як важливий крок у цьому напрямі було відзначено відкриття представництва МООНК у Белграді. Україна, яка з 1992 р. бере безпосередню участь у розв'язанні конфліктів на території колишньої Югославії, за словами В.Єльченка, всіляко сприятиме діяльності Місії ООН Косово з метою встановлення остаточного миру у багатостраждальному балканському регіоні. Свідченням цього є наша нинішня діяльність у Раді Безпеки ООН. За підсумками засідання члени РБ погодили та ухвалили Заяву Голови Ради Безпеки з приводу ситуації у Косово та навколо нього. У ній, зокрема, міститься заклик до всіх сторін конфлікту підтримати зусилля Місії ООН у побудові стабільного багатонаціонального демократичного суспільства в Косово та створити належні умови для проведення загальних виборів. У зв'язку з напруженою ситуацією на півдні Сербії, Рада Безпеки привітала рішення НАТО щодо контрольованого повернення югославських військових у Зону наземної безпеки. Члени РБ підтвердили свою підтримку Македонії, рішуче засудили акти насильства з боку екстремістів та підкреслили важливість збереження територіальної цілісності цієї країни та всіх інших держав регіону.

Рада Безпеки ООН під головуванням України 21 березня 2001 р. одногосно ухвалила резолюцію, присвячену небезпечній ситуації, яка склалася в результаті збройних сутичок на кордоні між Республікою Македонія та Косово(СРЮ). У ній члени РБ схвалили заходи македонського і югославського урядів, спрямовані на мирне врегулювання кризи та зміцнення засад багатоетнічного суспільства у цих країнах, а також висловили підтримку подальшому розвитку зазначених процесів. Рада Безпеки рішуче засудила акти насильства, здійснювані албанськими екстремістами на території Македонії та на півдні Югославії і висловила підтримку територіальній цілісності цих країн. У документі також містився заклик до всіх учасників військових дій проти югославського і македонського урядів негайно припинити вогонь і скласти зброю¹⁷. Але албанські терористи до цієї резолюції не прислухалися.

22 березня 2001 р. міністерство закордонних справ України виступило з заявою, в якій, зокрема, йшлося про глибоке занепокоєння спалахом насильства, спричиненим збройними провокаціями екстремістських угруповань етнічних албанців Косово на території Македонії та на півдні Сербії. Україна беззастережно осудила діяльність збройних екстремістських угруповань на півдні Балкан, яка реально загрожувала територіальній цілісності Республіки Македонія та дестабілізації всього регіону, закликала їх негайно скласти зброю та покинути територію Республіки Македонія та Південної Сербії. Україна рішуче підтримала дії Уряду Республіки Македонія, спрямовані на припинення насильства, відповідно до норм міжнародного права, у тому числі шляхом активного співробітництва з міжнародними Силами в Косово. Україна підтвердила свою повну підтримку суверенітету і територіальній цілісності Республіки Македонія та Союзної Республіки Югославія, вважаючи, що одним із ключових факторів розв'язання нинішньої кризи в цих частинах південних Балкан є забезпечення суворого виконання резолюції 1244 (1999) Ради Безпеки ООН щодо врегулювання ситуації в Косово, СРЮ.

¹⁷ Головування України в Раді Безпеки Організації Об'єднаних Націй // <http://www.mfa.gov.ua>.

Україна приділяла постійну та підвищену увагу ситуації в Республіці Македонія та на півдні Сербії, свідченням чого стало проведення у березні в Нью-Йорку під головуванням України низки надзвичайних засідань Ради Безпеки ООН у відповідь на нові спалахи насильства в регіоні. Наша держава всіляко сприяла схваленню 21 березня резолюції 1345 Ради Безпеки ООН з цього приводу, яка мала стати останнім серйозним попередженням силам, що плекають надію знову дестабілізувати становище на Балканах. Україна вітає зусилля НАТО, спрямовані на врегулювання ситуації на півдні Балкан та підтримує рішення Альянсу щодо поетапного та обумовленого зменшення Наземної зони безпеки на півдні Сербії та контрольованого повернення збройних сил СРЮ в ці райони. Україна є прихильником рішучих кроків міжнародного співтовариства, спрямованих на усунення загроз міжнародному миру та безпеки, які ще існують на Балканах. Рада Безпеки ООН під головуванням України налаштована тримати під контролем подальший розвиток ситуації та вживати всіх необхідних додаткових заходів з метою припинення ескалації насильства¹⁸.

Балканська проблематика продовжує залишатися у центрі уваги Ради Безпеки ООН. 21 березня під головуванням міністра закордонних справ України Анатолія Зленка відбулося офіційне засідання Ради Безпеки, присвячене ситуації у Боснії і Герцеговині. В обговоренні цього питання, крім членів РБ, участь взяли також представники БіГ та Європейського Союзу. Перед учасниками засідання виступив Високий представник з імплементації Мирної угоди щодо БіГ В.Петрич, який поінформував їх про загальну ситуацію в цій країні, зокрема, у контексті реалізації Дейтонських та Паризьких мирних домовленостей. Виступаючи як представник України, Анатолій Зленко позитивно оцінив виконання положень Мирних угод по БіГ, відзначивши при цьому позитивні зрушення, які відбуваються у цій країні, зокрема, повернення біженців, розвиток політичного плюралізму та зростаючу підтримку населенням країни поміркованих партій. Разом з тим, зазначив міністр, необхідно робити подальші кроки, спрямовані на вирішення питання безпечного повернення біженців та дотримання їх громадянських прав. Нагальною, на його думку, залишається також проблема забезпечення прав національних меншин. Українці, які становлять четверту за кількістю етнічну групу в БіГ, разом з представниками інших націй зазнали великих страждань під час військових дій та етнічних чисток на території Боснії. З огляду на це, керівник українського зовнішньополітичного відомства наголосив на необхідності невідкладного законодавчого врегулювання цього питання. Україна переконана, що кінцевою метою імплементації Дейтонських угод повинно стати створення багатонаціональної, полікультурної об'єднаної держави Боснія і Герцеговина, яка базується на демократичних та гуманістичних ідеалах сучасної Європи. За підсумками дискусії було ухвалено заяву голови Ради Безпеки¹⁹.

Вдячність України за особливу увагу до процесів, що нині відбуваються в Боснії і Герцеговині, висловив Високий представник міжнародного співтовариства з імплементації Мирної угоди щодо Боснії і Герцеговини В.Петрич під час зустрічі з міністром закордонних справ України А.Зленком, який головує в Раді Безпеки ООН. У ході бесіди, яка відбулася 22 березня, В.Петрич поінформував А.Зленка про поточну ситуацію в цій державі і розкрив комплекс заходів, спрямованих на подальше досягнення політичної стабільності в БіГ та її економічну відбудову. Співрозмовники також обмінялися думками щодо наступних практичних кроків, які сприятимуть зміцненню миру і безпеки в регіоні. У цьому контексті було предметно обговорено перспективи еко-

¹⁸ Заява МЗС від 22 березня 2001 року // <http://www.mfa.gov.ua>.

¹⁹ Голозування України в Раді Безпеки Організації Об'єднаних Націй // <http://www.mfa.gov.ua>.

номічного розвитку Боснії і Герцеговини, можливості, які виникають у ході її ринкових реформ, а також низку інших питань²⁰.

Доля української національної меншини в Боснії і Герцеговині не залишиться поза увагою у процесі побудови демократичної та багатоетнічної країни. Українці матимуть законну можливість стати на захист своїх прав. Такою була відповідь Високого представника міжнародного співтовариства з імплементації Мирної угоди щодо Боснії і Герцеговини В.Петрича на питання, порушене міністром А.Зленком під час офіційного засідання Ради Безпеки ООН, що відбулося 22 березня. Як відомо, українська національна меншина є четвертою за величиною етнічною групою в Боснії і Герцеговині. Українці зазнали великих страждань під час війни та етнічних чисток в Боснії на початку 90-х років, тому мають повне право на захист своїх прав нарівні з іншими народами, що становлять більшість населення країни. На жаль, на сьогодні в Боснії і Герцеговині відсутні належні умови для національного, політичного та культурного відродження українців. Привернувши увагу Високого представника до цієї проблеми, А.Зленко наголосив на необхідності законодавчого забезпечення в Боснії і Герцеговині прав українців та представників інших національних меншин²¹.

Таким чином, молода українська держава, незважаючи на низку труднощів об'єктивного і суб'єктивного характеру, протягом останніх десяти років робила сильний внесок у розв'язання глибокої кризи на теренах колишньої Югославії. Відсутність будь-якої упередженості з боку України до учасників конфліктів дає підстави сподіватися на більш вагомні результати її діяльності. Позиція України щодо врегулювання югославської кризи залишається незмінною – лише шляхом переговорів, взаєминах довгострокових компромісів можна досягти миру та стабільності в Балканському регіоні.

THE POSITION OF UKRAINE CONCERNING SETTLEMENT OF THE YUGOSLAVIAN CRISIS (90-s of the 20 c.)

Igor TODOROV

Donets'k national university
21, Universytets'ka Str., Donets'k, 79000
The Chair of Foreign Affairs

The main directions of foreign policy of Ukraine concerning political crisis on the Balkans are shown in the article. The position of the Ukrainian side concerning the activity of the international organizations is covered and negotiating processes with participation of the Ukrainian representatives are analyzed.

Key words: the Balkan Peninsula, Yugoslavia, Bosnia and Herzegovina, Macedonia, Ukraine, the war.

Стаття надійшла до редколегії 17.06.03.

Прийнята до друку 16.07.03.

²⁰ Новини МЗС від 27 березня 2001 р. // <http://www.mfa.gov.ua>.

²¹ Голозування України в Раді Безпеки Організації Об'єднаних Націй // <http://www.mfa.gov.ua>.